Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
MICHAL BOBEK
esitatud 2. veebruaril 2021 [1]

Kohtuasi C-758/19

OH
versus
ID

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Polymeles Protodikeio Athinon (Ateena esimese astme kohus mitmeliikmelises koosseisus, Kreeka))

Eelotsusetaotlus – ELTL artiklid 268, 270, 340 ja 343 – Euroopa Liidu privileegide ja immuniteetide protokoll nr 7 – Artiklid 11, 17 ja 19 – Komisjoni endine liige – Kohtulik puutumatus – Lepinguvälise vastutuse hagi – Puutumatuse äravõtmine – Euroopa Kohtu pädevus

I. Sissejuhatus

1. Põhikohtuasja hageja on Kreeka kodanik, kelle Euroopa Komisjon oli tööle võtnud ajutise teenistujana. Ta töötas komisjoni toonase liikme (põhikohtuasja „kostja“) kabinetis. Kui usaldussuhe nende kahe isiku vahel katkes, otsustas komisjon hageja lepingu lõpetada.

2. Hageja on seisukohal, et talle on tema töösuhte lõpetamisega tekitatud nii varalist kui ka mittevaralist kahju. Ta esitas Ateena esimese astme kohtule (tsiviil)hagi nõudega see kahju hüvitada. Kuna Ateena esimese astme kohtul on kahtlusi oma pädevuses, on ta Euroopa Kohtule esitanud mitu küsimust. Eelkõige soovib ta teada, kes peaks olema õige kostja (komisjoni endine liige või Euroopa Liit) ja millisele kohtule (liikmesriigi kohtud või Euroopa Kohus) tuleks selline hagi esitada.

[1] Algkeel: inglise.

II. Õigusraamistik

A. ELi õigus

3. Protokolli nr 7 Euroopa Liidu privileegide ja immuniteetide kohta (edaspidi „protokoll nr 7“) artikkel 11 sätestab:

„Iga liikmesriigi territooriumil on liidu ametnikel ja muudel teenistujatel nende kodakondsusest olenemata järgmised privileegid ja immuniteedid:

a) kohtulik puutumatus oma ametikohustuste täitmisel tehtud tegude, sealhulgas suuliste ja kirjalike avalduste suhtes, kui ei tulene teisiti asutamislepingute sätetest, mis käsitlevad ühelt poolt ametnike ja muude teenistujate vastutust liidu ees ning teiselt poolt Euroopa Liidu Kohtu pädevust vaidlustes liidu ning nende ametnike ja muude teenistujate vahel. Neile jääb see puutumatus ka pärast nende ametist lahkumist,

[…]“.

4. Sama protokolli artikkel 17 sätestab:

„Liidu ametnikele ja muudele teenistujatele antakse privileegid, immuniteedid ja soodustused üksnes liidu huvides.

Iga liidu institutsioon peab ametnikule või muule teenistujale antud immuniteedi ära võtma alati, kui kõnealune institutsioon leiab, et sellise immuniteedi äravõtmine ei ole vastuolus liidu huvidega“.

5. Protokolli nr 7 artikli 19 kohaselt on protokolli artiklid 11 ja 17 kohaldatavad komisjoni liikmete suhtes.

B. Kreeka õigus

6. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul on käesolevas vaidluses kohaldatavad Kreeka tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätted riigi kohtute pädevuse ja teatavate isikute kohtuliku puutumatuse kohta.

7. Täpsemalt on Kreeka kohtud vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 3 lõikele 2 kohtuliku puutumatusega välismaalaste suhtes pädevad ainult kinnisasja õigustega seotud vaidlustes.

8. Lisaks sätestab tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 24, et kohtuliku puutumatusega Kreeka kodanike ja välismaale lähetatud teenistujate suhtes on pädevad selle riigi kohtud, kus oli nende elukoht enne lähetust, või muul juhul selle riigi pealinna kohtud.

III. Faktilised asjaolud, menetlus liikmesriigis ja eelotsuse küsimused

9. Hageja asus 1. novembril 2014 Euroopa Liidu muude teenistujate teenistustingimuste (edaspidi „teenistustingimused“) artikli 2 punkti c alusel Euroopa Komisjonis tööle ajutise teenistujana.[2] Ta võeti tööle komisjoni liikmeks määratud kostja kabineti juhataja asetäitjana.

10. 2016. aasta aprillis teatas Euroopa Komisjoni personalihalduse ja julgeoleku peadirektoraat hagejale, et tema töösuhe Euroopa Komisjoniga lõpetatakse kolme kuu pärast, s.o 1. augustil 2016 põhjendusega, et kostja on tema vastu usalduse kaotanud.

11. Hageja asus seisukohale, et talle ei ole antud võimalust esitada enne tema lepingu lõpetamise otsuse tegemist oma seisukohti, ning esitas seepärast personalieeskirjade artikli 90 alusel selle otsuse peale kaebuse. 29. novembril 2016 tehti otsus jätta see kaebus rahuldamata.

12. 10. märtsil 2017 esitas hageja tema lepingu lõpetamise otsuse peale hagi Üldkohtule, väites, et rikutud on tema õigust olla ära kuulatud. Üldkohus tuli järeldusele, et see väide on põhjendatud ning tühistas 10. jaanuari 2019. aasta otsusega vaidlustatud otsuse.[3]

13. Pärast nimetatud kohtuotsuse kuulutamist andis komisjon hagejale võimaluse olla ära kuulatud. 10. aprillil 2019 tegi komisjon uue otsuse lõpetada hageja kui ajutise teenistuja tööleping. Hageja esitas selle otsuse peale halduskaebuse, mille komisjon oma 14. augusti 2019. aasta otsusega tagasi lükkas.

14. 2. detsembril 2019 esitas hageja tema lepingu lõpetamise otsuse peale Üldkohtule tühistamishagi. Üldkohus jättis hagi 13. jaanuari 2021. aasta kohtuotsusega rahuldamata.[4]

15. Nimetatud menetlustega paralleelselt esitas hageja 13. septembril 2017 kostja vastu hagi ka Polymeles Protodikeio Athinonile (Ateena esimese astme kohus mitmeliikmelises koosseisus, Kreeka).

16. Selles hagis väitis hageja, et kostja on teinud laimavaid märkusi, nagu oleks ta oma kohustusi täitnud oskamatult. Hageja väitel on kostja talle oma käitumisega tekitanud nii varalist kui ka mittevaralist kahju. Varaline kahju seisneb tema väitel töötasus, mille Euroopa Komisjon oleks talle pidanud maksma ajavahemikul 1. novembrist 2016 kuni 31. oktoobrini 2019, kogusummas 452 299,32 eurot. Mittevaraline kahju seisneb hageja väitel tema maine kahjustamises, mille tõttu on kahjustatud tema tulevased karjäärivõimalused ELi institutsioonide ja asutuste juures ja mida hageja hindab 600 000 eurole. Sellest lähtuvalt palus hageja liikmesriigi kohtul teha esialgu täitmisele pööratav otsus, mille kohaselt peab kostja hüvitama talle tekitatud varalise ja mittevaralise kahju, võtma tagasi teatavad väidetavalt laimavad märkused, ning mõista kohtukulud välja kostjalt.

17. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et hagi on esitatud komisjoni endise liikme vastu, kes on küll Kreeka kodanik, kuid kellel on ELTL artikli 343 ning protokolli nr 7 artiklite 11, 17 ja 19 kohaselt kohtulik puutumatus. Euroopa Komisjoni personalihalduse ja julgeoleku

[2] Selle sätte kohaselt kuuluvad ajutiste töötajate hulka „töötajad, kes ei ole Euroopa Liidu ametnikud ja kes on võetud tööle selleks, et nad abistaksid kas isikut, kes töötab Euroopa Liidu lepingus või Euroopa Liidu toimimise lepingus ette nähtud ametikohal, või mõne liidu institutsiooni või organi valitud eesistujat või mõne Euroopa Parlamendi poliitilise fraktsiooni või regioonide komitee või majandus- ja sotsiaalkomitee gruppi“. Vt määrus nr 31 (EMÜ), nr 11 (EAEÜ), millega kehtestatakse Euroopa Majandusühenduse ja Euroopa Aatomienergiaühenduse ametnike personalieeskirjad ja muude teenistujate teenistustingimused (EÜT 1962, P 45, lk 1385), muudetud.

[3] 10. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus RY *vs.* komisjon (T-160/17, EU:T:2019:1).

[4] RY *vs.* komisjon (T-824/19, ei avaldata, EU:T:2021:6).

peadirektoraat on eelotsusetaotluse esitanud kohtule esitatud 22. detsembri 2017. aasta tõendis märkinud, et: „komisjoni liikmena on [kostjal] […] kooskõlas [protokolli nr 7] artiklitega 11 ja 19 kohtulik puutumatus ametiülesannete täitmisel sooritatud tegude, sealhulgas suuliste ja kirjalike avalduste suhtes. Volinike kolleegium võib liikmesriigi kohtu taotlusel puutumatuse ära võtta, välja arvatud juhul, kui see on vastuolus liidu huvidega“.

18. Neid asjaolusid arvestades tekkisid Polymeles Protodikeio Athinonil (Ateena esimese astme kohus mitmeliikmelises koosseisus, Kreeka) kahtlused ELi asjakohaste õigusnormide õiges tõlgendamises, mistõttu otsustas ta oma menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas mõisted „kohtulik puutumatus“ ja „immuniteet“ on [protokolli nr 7] artiklis 11 kasutatud tähenduses ja sõnastuses identsed?

2. Kas artiklis 11 ette nähtud kohtulik puutumatus/immuniteet hõlmab lisaks kriminaalkohtumenetlustele ka tsiviilhagisid, mida kannatanud kolmandad isikud esitavad komisjoni liikmete vastu?

3. Kas voliniku kohtuliku puutumatuse äravõtmine/immuniteedi tühistamine on võimalik ka seoses tema vastu esitatud tsiviilhagiga, nagu käesolevas asjas? Kui jah, siis kes peab äravõtmis-/tühistamismenetluse algatama?

4. Kas Euroopa Liidu kohtud on pädevad tegema otsust voliniku vastu esitatud lepinguvälise nõude kohta, nagu käesolevas asjas?“

19. Kirjalikud seisukohad on esitanud hageja, kostja ja komisjon.

IV. Analüüs

20. Minu arvates seisneb käesoleva asja tuum eelotsusetaotluse esitanud kohtu neljandas küsimuses: kes on õige kostja ja milline kohus on pädev menetlema asja, kus ELi institutsiooni endine töötaja nõuab hüvitist kahju eest, mille on talle väidetavalt tekitanud sama institutsiooni endine liige oma käitumisega. Seepärast alustangi sellest küsimusest. Pärast seda käsitlen eelotsusetaotluse esitanud kohtu esimest kolme küsimust, aga ainult täielikkuse huvides, sest minu vastus neljandale küsimusele muudab need üleliigseks.

A. Neljas küsimus

21. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib oma neljanda küsimusega teada, kas Euroopa Kohus on pädev menetlema endise voliniku vastu esitatud lepinguvälise vastutuse hagi, nagu on arutusel põhikohtuasjas.

22. See küsimus koosneb kahest eraldi osast: kes on kostja ehk *kelle* vastu (Euroopa Liidu endine volinik) ja *millisele kohtule* (liikmesriikide kohtud või Euroopa Kohus) peab hageja väidetava kahju hüvitamise hagi esitama. Neile kahele lisandub tegelikult kolmas osa, mis on esimese kahe osaga seotud või isegi eelneb neile, ilma milleta aga on peaaegu võimatu leida vastust kostjat ja kohut puudutavale küsimusele ning mida ei ole mainitud: millega täpselt on hagejale väidetavalt kahju tekitatud? Milles täpselt seisneb see *eksimus*, mille heastamist nõutakse?

23. Käesolevas osas (1) alustangi küsimusest, kes on õige kostja, arvestades hagejale väidetavalt kahju tekitanud eksimust. Pärast seda, kui olen eksimuse ja seeläbi ka õige kostja kindlaks määranud, saab ka selgeks, milline kohus on õige selle eksimuse heastamise hagi menetlema (2).

1. Kostja

24. Protokolli nr 7 artikli 11 kohaselt on liidu ametnikel ja muudel teenistujatel kõigi liikmesriikide territooriumil „kohtulik puutumatus ametiülesannete täitmisel sooritatud tegude […] suhtes“. See puutumatus jääb neile „ka pärast nende ametist lahkumist“. Protokolli nr 7 artikli 19 kohaselt on see säte kohaldatav ka komisjoni liikmete suhtes.

25. Seega on komisjoni töötajatel (ja volinikel) kohtulik puutumatus *ametiülesannete täitmisel* sooritatud tegude suhtes, välja arvatud juhul, kui asjaomane ELi institutsioon on selle puutumatuse ära võtnud.

26. Euroopa Kohtu praktika kohaselt hõlmab nõue, et asjaomane tegu peab olema sooritatud ametiülesannete täitmisel, ka tegusid, „mis moodustavad institutsioonidega sõlmitud sise- ja otsese suhte tõttu vältimatu osa institutsioonidele usaldatud ülesannetest“.[5] Teisisõnu hõlmavad protokolli nr 7 artiklis 11 osutatud teod ka neid, „mis väljendavad olemuselt enda puutumatust väitva isiku osalemist oma institutsiooni ülesannete täitmisel“.[6]

27. Puutumatus on seega *funktsionaalselt* piiritletud. Institutsioonidele usaldatud ülesannete ja asjaomase ELi ametniku käitumise või teo vahel peab olema piisav lähedus (otsene seos). Kui aga see nõue on täidetud, kehtib puutumatus kõigis õigusvaldkondades (kriminaal-, haldus-, tsiviil- või mis tahes muu õigus) ja sõltumata sellest, kas asjaomase isiku teod on tegelikult õiguspärased.[7] Nagu aga täpsustab ELTL artikli 340 neljas lõik ja protokolli nr 7 artikkel 11, võivad õigusvastaselt käitunud (ajutised) töötajad olla liidu ees vastutavad ja seetõttu võidakse nende suhtes kohaldada personalieeskirjade artiklis 22 ja teenistustingimuste artiklis 11 sätestatud menetlusi.

28. Nendest üldistest piiridest väljaspool sõltub küsimus, kas töötaja on konkreetse teo sooritanud ametiülesannete täitmisel, väga palju konkreetsetest asjaoludest. Peaks olema selge, et *töökoht* ei ole otsustav tegur: asjaolu tõendamiseks, et mingi tegu on sooritatud ametiülesannete täitmisel, ei piisa iseenesest ainult faktist, et see on sooritatud ELi institutsiooni ruumides, ametilähetusel või tööga seotud üritusel.[8] Sama kehtib näiteks ELi ühe töötaja poolt teise aadressil tehtud laimavate või solvavate avalduste kohta, psühholoogilise või seksuaalse ahistamise vormide kohta või inimeste tervist ja turvalisust käsitlevate kohalike eeskirjade rikkumise kohta, mille kõigi kohta saab väita, et need on olnud vajalikud ametiülesannete tõhusaks täitmiseks. Kuid asjaolu, et neid kahetsusväärseid tegusid võib juhtuda töökohal ja kolleegide või kaastöötajate kulul, ei tähenda igatahes, et neid sooritatakse automaatselt ametiülesannete täitmisel.

5 10. juuli 1969. aasta kohtuotsus Sayag ja Zurich (9/69, EU:C:1969:37, punkt 7).

6 Kohtujurist Gandi ettepanek kohtuasjas Sayag ja Zurich (9/69, EU:C:1969:31, lk 338).

7 Vt selle kohta 19. detsembri 2019. aasta kohtuotsus Junqueras Vies (C-502/19, EU:C:2019:1115, punktid 76, 77, 87 ja 91) ja 12. septembri 2007. aasta kohtuotsus Nikolaou *vs.* komisjon (T-259/03, EU:T:2007:254, punktid 162, 185–188, 192–199, 208 ja 209). Vt ka kohtujurist Sharpstoni ettepanek kohtuasjas komisjon *vs.* RQ (C-831/18 P, EU:C:2019:1143, punktid 54 ja 55) ning kohtujurist Hogani ettepanek kohtuasjas kontrollikoda *vs.* Pinxten (C-130/19, EU:C:2020:1052, punktid 28 ja 32).

8 Vt nt 10. juuli 1969. aasta kohtuotsus Sayag ja Zurich (9/69, EU:C:1969:37, punktid 9 ja 10) ning 22. märtsi 1990. aasta kohtuotsus Le Pen ja Front National (C-201/89, EU:C:1990:133, punkt 11).

29. Seega ainus määrav kriteerium on *tihe seos* institutsioonidele usaldatud ülesannetega ehk lihtsalt väljendades läheduskriteerium. Nõrgast ja puhtjuhuslikust seosest asjaomaste töötajate sooritatud tegude ja ametiülesannete täitmise vahel igatahes kohtuliku puutumatuse aktiveerimiseks ei piisa.[9] Kohtulik puutumatus hõlmab ainult tegusid, mille *raison d'être* seisneb asjaomasele töötajale antud ametiülesannetes, mitte tegusid, mida on võimalik sooritada ka mõnes muus, mitteametlikus kontekstis.

30. *Menetluse* tasandil peab liikmesriigi kohus (või liikmesriigi muu pädev asutus), kellele vaidlus on lahendamiseks antud, asjakohaseid asjaolusid analüüsima ja selle põhjal otsustama, kas töötaja on konkreetse teo sooritanud ametiülesannete täitmisel. Tõsi, selle üle otsustamine ei ole alati lihtne, kuna selle jaoks on vaja tunda ELi institutsioonide pädevust ja sisekorda. Kui aga selline küsimus on menetlemisel liikmesriigi kohtus või see saabub sinna kohtulikuks kontrollimiseks, võib see kohus alati esitada ELTL artikli 267 alusel eelotsusetaotluse protokolli nr 7 artikli 11 tõlgendamise kohta.[10]

31. Käesolevas asjas paistab siiski, et enamik neid üldisi kaalutlusi on pigem hüpoteetilised ja nimelt kahel põhjusel.

32. Esiteks on eelotsusetaotluse esitanud kohtu kirjeldatud asjaolusid arvestades ebatõenäoline, et küsimus, kas kostja sooritas oma teod „ametiülesannete täitmisel", käesolevas menetluses üldse tekibki.

33. Kui lugeda eelotsusetaotluse esitanud kohtu märkusi, mida hageja seisukohad kinnitavad, selgub, et hageja väidetav kahju *tuleneb* asjaolust, et tema töösuhe lõpetati. Teisisõnu on sündmus, mis on hageja väitel talle kahju tekitanud, just komisjoni otsus hageja tööleping lõpetada. Kahtlemata on võimalik, et asjaomane volinik aitas hageja vallandamiseni viinud protsessile kaasa, kuid lõpliku otsuse selle kohta tegi 27. aprillil 2016 komisjoni personalihalduse ja julgeoleku peadirektoraadi peadirektor. Nagu Üldkohus on oma otsuses hageja esitatud hagi kohta õigesti märkinud, oleks komisjon võinud vaatamata asjaolule, et usaldussuhe kõnealuse kahe isiku vahel oli katkenud, peale vallandamise rakendada ka muid meetmeid, näiteks määrata hageja komisjonis mõnele teisele kohale.[11]

34. Teisisõnu oleks küsimus, kas kostja sooritas oma teod „ametiülesannete täitmisel", oluline olnud siis, kui nendega väidetavalt tekitatud kahju oleks neist tegudest tulenenud või nendega *otseselt* seotud. Käesolevas asjas aga on sündmused arenenud teistsuguses järjekorras: komisjon tegi hageja töölepingu lõpetamise otsuse ühelt poolt oma voliniku käitumise ja teiselt poolt väidetava kahju tekkimise vahel, millega on nende põhjuslik seos murtud. Paistab, et kostjale ette heidetav käitumine ei ole kahju otsene ja määrav põhjus.[12]

9 Vt selle kohta analoogia alusel 6. septembri 2011. aasta kohtuotsus Patriciello (C-163/10, EU:C:2011:543, punktid 35 ja 36).

10 Vt selle kohta 6. septembri 2011. aasta kohtuotsus Patriciello (C-163/10, EU:C:2011:543, punktid 22 ja 23). Protokollis nr 7 sätestatud eeskirjade täitmise küsimus liikmesriikide asutustes võib lõpuks Euroopa Kohtusse jõuda ka kaudselt, nimelt ELTL artiklite 258–260 kohase rikkumismenetluse teel: vt analoogia alusel 15. detsembri 2020. aasta kohtumäärus Junqueras i Vies *vs.* parlament (T-24/20, EU:T:2020:601, punkt 84 ja seal viidatud kohtupraktika).

11 10. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus RY *vs.* komisjon (T-160/17, EU:T:2019:1, punkt 38).

12 ELi väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peab liidu lepinguvälise vastutuse aktiveerimiseks olema rikkumise ja kahju vahel otsene põhjuslik seos (millele vaatamata võib eeldada, et sama tingimus kehtib ka muudes, kaasa arvatud ELi liikmesriikide õigussüsteemides): vt selle kohta 5. septembri 2019. aasta kohtuotsus Euroopa Liit *vs.* Guardian Europe ja Guardian Europe *vs.* Euroopa Liit (C-447/17 P ja C-479/17 P, EU:C:2019:672, punkt 32 ja seal viidatud kohtupraktika).

35. Lühidalt paistab sündmuste järjekord selline: volinik kaotas usalduse – komisjoni otsus – väidetav kahju. See ei paista olevat selline: voliniku väidetav eksimus – väidetav kahju. Mulle jääb selles olukorras arusaamatuks, miks on üldse vaja kostja kohtulikku puutumatust arutada, kui väidetav kahju (nii varaline kahju komisjonilt saamata jäänud tulu näol kui ka mittevaraline kahju maine kahjustamise näol[13]) on tekkinud tegelikult ELi institutsiooni, nimelt komisjoni otsusest. Seda silmas pidades saab õige kostja olla ainult viimase teo sooritaja, s.o komisjon (või Euroopa Liit, keda esindab komisjon).

36. Teiseks, isegi kui eeldada, et liikmesriigi kohtul on talle antud asja menetlemiseks tõepoolest vaja lahendada küsimus, milles täpselt kostja teod seisnesid, mis eespool esimese osa kohta öeldu põhjal otsustades nii ei ole, peaks olema üsna selge, et kostja on need teod sooritanud ametiülesannete täitmisel. Tõepoolest ei viita eelotsusetaotlus ega hageja seisukohad millegagi sellele, et väidetav kahju tuleneb tegudest, mis ei ole otseselt seotud kostja kui (toonase) voliniku ametiülesannete täitmisega.

37. Paistab, et paika peab hoopis vastupidine. Väidetav kahju paistab tulenevat sisuliselt asjaolust, et töösuhe lõpetati, kuna kostja kaotas enda väitel usalduse hageja vastu. Väidetest, millega hageja nõuab varalise ja mittevaralise kahju hüvitamist, ja nõutava hüvitise summadest nähtub üpris selgesti, et väidetav kahju ei ole tulenenud tegudest, mis on tema töölepingu lõpetamisest lahutatavad.

38. Kui aga eeldada, et volinik tegigi eelnevalt mingi „isikliku otsuse“, mida saaks käsitada eraldiseisvana komisjoni hilisemast ametlikust otsusest, millega hageja tööleping ametlikult lõpetati, *quid non*, oleks see otsus minu arvates igatahes mõistega „ametiülesannete täitmisel sooritatud teod“ selgesti hõlmatud.

39. Tuleb meeles pidada, et hageja oli tööle võetud komisjoni voliniku kabineti ajutise teenistujana. Nagu Üldkohus oma otsuses hageja esitatud esimese hagi kohta õigesti märkis, on komisjoni liikmel kabinet, mis koosneb kaastöötajatest, kes on tema isiklikud nõustajad. Selliste kaastöötajate töölevõtmine toimub *intuitu personae*, st suuresti vastavalt soovidele ning asjaomased isikud valitakse nii nende ametialastest oskustest ja moraalsetest omadustest kui ka asjaomase komisjoni liikme enda ja tema kogu kabineti töömeetoditega kohandumise võimest tulenevalt.[14]

40. Samas otsuses lisas Üldkohus, et komisjoni liikme lai kaalutlusõigus valida oma kaastöötajaid on eelkõige põhjendatud nende tööülesannete erilise laadiga, mida nad komisjoni liikme kabinetis täidavad, ning vajadusega säilitada komisjoni liikme ja tema kaastöötajate vastastikused usaldussuhted.

41. Olen sellega nõus. Komisjoni liikmel peabki oma kabineti töötajate valimisel olema lai kaalutlusõigus. Võimalus võtta tööle ajutisi töötajaid, keda ta saab usaldada ja kelle töölepingut saab ta selle usalduse kaotamise korral lõpetada, on tema ametiülesannete tõhusaks täitmiseks oluline.

42. Seega on kostja otsus, et ta on usalduse hageja vastu kaotanud ega vaja seepärast enam tema teeneid, tegu, mille ta sooritas ametiülesannete täitmisel. Selle teo ja talle kui komisjoni liikmele usaldatud ülesannete täitmise vahel on otsene ja selge seos.

[13] Nagu kirjeldatud eespool punktis 16.

[14] 10. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus RY *vs*. komisjon (T-160/17, EU:T:2019:1, punkt 31).

43. Lühidalt, kui komisjon kostjalt puutumatust ära ei võta, ei saa tema vastu põhikohtuasjas kõne all olevate tegude eest eelotsusetaotluse esitanud kohtule hagi esitada. Arvestades talle protokolli nr 7 artiklist 11 tulenevat puutumatust, ei saaks hageja *kostjat isiklikult* nende tegude eest *ühessegi* kohtusse kaevata.

44. ELTL artikli 340 esimese lõigu kohaselt aga heastab *Euroopa Liit* „kõik oma institutsioonide või oma teenistujate poolt ülesannete täitmisel tekitatud kahjud". Nagu Euroopa Kohus rõhutas seoses lepinguvälise vastutusega juba 1969. aastal, näevad aluslepingud ette liidu institutsioonide *ja* liidu teenistujate poolt nende ülesannete täitmisel tekitatud kahju hüvitamise „ühtse süsteemi". [15]

45. Seega on üksikisikutel, nagu hageja, igatahes võimalus kohtu kaudu hüvitist saada. [16] Lepinguvälise vastutuse hagi korral, millega heidetakse ette põhikohtuasjas kõne all olevatega sarnaseid tegusid, on aga õige kostja Euroopa Liit, keda peab esindama see ELi institutsioon, kelle käitumise tõttu on hageja väidetav kahju tekkinud. [17]

2. Pädev kohus

46. Järeldus, millele ma eespool tulen, annab vastuse ka eelotsusetaotluse esitanud kohtu neljanda küsimuse teisele osale. ELTL artikli 268 kohaselt tuleb selline hagi, nagu on hageja esitanud põhikohtuasjas, esitada Euroopa Kohtule.

47. Nagu Euroopa Kohus on järjepidevalt märkinud, on liidu vastu esitatud lepinguvälise vastutuse hagisid „ainsana pädev" menetlema Euroopa Kohus. [18] Liikmesriikide kohtud, nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus, ei ole seega pädevad neid menetlema. [19] Asjaolu, et liikmesriigi õigusnormides võivad olla ette nähtud erireeglid kahju hüvitamise hagide kohta teatavates olukordades (nt kui kahju tuleneb kuriteost), ei saa seda järeldust ümber lükata. [20]

48. Sellele vaatamata näen pädevusküsimuse puhul veel üht võimalust, mis võib käesolevas asjas oluline olla.

49. ELTL artikkel 270 sätestab, et „Euroopa Liidu Kohtu pädevusse kuuluvad liidu ning tema ametnike ja muude teenistujate vahelised vaidlused neis piirides ja neil tingimustel, mis on kindlaks määratud liidu ametnike personalieeskirjades või liidu muude teenistujate teenistustingimustes". Juhin tähelepanu, et ka selle sätte kohaselt on *ainsana* pädev Euroopa Kohus.

15 10. juuli 1969. aasta kohtuotsus Sayag ja Zurich (9/69, EU:C:1969:37, punkt 5).

16 Ka Rahvusvaheline Kohus on oma 29. aprilli 1999. aasta nõuandvas arvamuses *Difference Relating to Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur of the Commission on Human Rights* (*I.C.J. Reports* 1999, lk 62, punkt 66) märkinud, et „kohtuliku puutumatuse küsimus erineb mis tahes sellise kahju hüvitamise küsimusest, mis on tekkinud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni või selle töötajate poolt ametiülesannete täitmisel sooritatud tegude tõttu".

17 Vt 13. detsembri 2018. aasta kohtuotsus Euroopa Liit *vs*. Kendrion (C-150/17 P, EU:C:2018:1014, punkt 33).

18 Vt nt 27. septembri 1988. aasta kohtuotsus Asteris jt (C-106/87, EU:C:1988:457, punktid 14 ja 15) ja 29. juuli 2010. aasta kohtuotsus Hanssens-Ensch (C-377/09, EU:C:2010:459, punkt 17).

19 Vt selle kohta 13. veebruari 1979. aasta kohtuotsus Granaria (C-101/78, EU:C:1979:38, punkt 16) ja 27. septembri 1988. aasta kohtuotsus Asteris jt (C-106/87, EU:C:1988:457, punkt 14).

20 Vt selle kohta 29. juuli 2010. aasta kohtuotsus Hanssens-Ensch (C-377/09, EU:C:2010:459, punktid 23–26).

50. ELTL artiklit 270 kohaldav personalieeskirjade artikli 91 lõige 1, mis on ajutiste teenistujate suhtes kohaldatav teenistustingimuste artikli 46 alusel, sätestab: „Euroopa […] Kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluvad kõik liidu ja käesolevate personalieeskirjadega hõlmatud isikute vahelised vaidlused, milles käsitletakse seda isikut kahjustavat meedet […]. Rahaliste vaidluste puhul on Euroopa Kohtul täielik pädevus“.

51. Sellega seoses on Euroopa Kohus järjepidevalt märkinud, et „vaidlus, mis on tekkinud ametniku ja selle institutsiooni vahel, kus ta teenistuses on või oli, kuulub juhul, kui vaidlus tekkis asjaomast ametnikku ja institutsiooni siduvast või sidunud töösuhtest, ELTL artikli 270 ning personalieeskirjade artiklite 90 ja 91 kohaldamisalasse, isegi kui tegemist on hüvitisnõudega“. [21]

52. Seda tausta ja eelotsusetaotluse esitanud kohtu kirjeldatud asjaolusid silmas pidades tundub mulle, et see säte võib ka käesolevas asjas kohaldatav olla, kuna hageja oli tööle võetud teenistustingimuste artikli 2 punkti c alusel komisjoni ajutise teenistujana. [22] Hageja vaidlustabki tegelikult selle otsuse õiguspärasust, millega komisjon tema töölepingu lõpetas, ja kaudselt komisjoni endise liikme käitumist, mis selle otsuseni viis, ning nõuab rahalist hüvitist talle sellega tekitatud kahju eest. Lühidalt on käesolev vaidlus rahalist laadi ning tuleneb hageja ja komisjoni vahelisest töösuhtest.

53. Seega on käesolev asi sarnane varasemate kohtuasjadega, kus Euroopa Kohus on tuvastanud, et hagid, mille töötavad või endised töötajad on esitanud institutsiooni vastu nõudega tunnistada mõni institutsioon vastutavaks mingi eksimuse eest ja mõista neilt välja mingi summa, jäävad juhul, kui vaidlus tuleneb asjaomase isiku ja institutsiooni vahelisest töösuhtest, ELTL artikli 270 ja personalieeskirjade artikli 91 lõike 1 esemelisse kohaldamisalasse. [23]

54. Seega on mõneti üllatav, et hageja ei esitanud Üldkohtule korraga nii lepinguvälise vastutuse hagi kui ka hagi selle otsuse tühistamiseks, millega komisjon tema töölepingu lõpetas. [24] Paistab ju, et mõlemas menetluses esitatud nõuded on omavahel seotud. ELi õiguskaitsevahendite süsteemis eeldab esmase nõude (nt õigusvastase akti tühistamine) üle otsustamise pädevus tavaliselt, et on olemas pädevus lahendada mis tahes lisanõue, mis tuleneb samast aktist või asjaolust (nt õigusvastasest aktist tulenev kahju). [25] Seega oleks hageja saanud Üldkohtu menetluse raames põhjendatult esitada mis tahes vastuväiteid kõigi tema vallandamisele eelnenud asjaolude vastu, nende hulgas mis tahes ettevalmistavat laadi teod (sh need, mille sooritas kostja).

55. Kokkuvõtteks on selge, et lepinguvälise vastutuse hagi, nagu hageja on esitanud eelotsusetaotluse esitanud kohtule, tuleks sõltumata sellest, kas see esitatakse ELTL artiklite 268 ja 340 või ELTL artikli 270 alusel, esitada Euroopa Liidu vastu ja Euroopa Kohtule.

56. Nüüd, kui see on selge, saan käsitleda ülejäänud eelotsuse küsimusi, millele saab vastata üpris lühidalt ja ainult täielikkuse huvides.

[21] Vt muu hulgas 10. septembri 2015. aasta kohtuotsus (uuesti läbivaatamine) Missir Mamachi di Lusignano *vs*. komisjon (C-417/14 RX-II, EU:C:2015:588, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).

[22] Vt eespool käesoleva ettepaneku punkt 9.

[23] Vt eelkõige 10. septembri 2015. aasta kohtuotsus (uuesti läbivaatamine) Missir Mamachi di Lusignano *vs*. komisjon (C-417/14 RX-II, EU:C:2015:588, punktid 39–41 ja seal viidatud kohtupraktika).

[24] Vt eespool käesoleva ettepaneku punktid 12 ja 14.

[25] Sarnasel arvamusel on kohtujurist Wathelet’ oma seisukohas Üldkohtu otsuse Missir Mamachi di Lusignano *vs*. komisjon uuesti läbivaatamise kohta (C-417/14 RX-II, EU:C:2015:593, punkt 48).

B. Esimene küsimus

57. Oma esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas protokolli nr 7 kreekakeelse versiooni artikli 11 punktis a kasutatavad mõisted „kohtulik puutumatus“ (kr *ετεροδικία*, ‘eterodikia’) ja „immuniteet“ (kr *ασυλία*, ‘asylia’) on sama tähendusega.

58. See küsimus tekkis seoses hageja poolt põhikohtuasjas esitatud argumentidega. Nii väitis hageja, et kuna mõlemat väljendit kasutatakse kõnealuses sättes korraga, ei ole komisjoni *endisel* liikmel täielikku kohtulikku puutumatust, vaid selle mingi piiratum vorm. Tema arvates ei saa selline piiratud puutumatus vastavalt Kreeka õigusele (konkreetselt Kreeka tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 3 lõikele 2) kostjat „kaitsta“ liikmesriigi kohtus algatatud menetluse eest, kui asjaomane kahju tuleneb mingist kuriteost.

59. Need argumendid ei ole põhjendatud. Nagu kostja ja komisjon oma seisukohtades õigesti märgivad, on eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlused tingitud ainult protokolli nr 7 kreekakeelsest versioonist.

60. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt välistab ELi õiguse ühetaolise kohaldamise ja seega ka ühetaolise tõlgendamise vajadus selle, et kahtluse korral võetaks isoleeritult arvesse sätte sõnastust ühes selle versioonidest, vastupidi, see nõuab, et sätet tõlgendataks ja kohaldataks teistes ametlikes keeltes koostatud versioone[26] ning asjaomase õigusakti eesmärki ja üldist ülesehitust silmas pidades.[27]

61. Käesolevas asjas selgub protokolli eri keeleversioonide lihtsa võrdlemise tulemusel, et mõlemad mõisted on mõeldud kandma sama tähendust. Kreekakeelset versiooni võib võrrelda näiteks hispaaniakeelsega (hsp *inmunidad de jurisdicción/dicha inmunidad*), saksakeelsega (sks *Befreiung von der Gerichtsbarkeit/diese Befreiung*), ingliskeelsega (ingl *immune from legal proceedings/this immunity*), prantsuskeelsega (pr *immunité de jurisdiction/cette immunité*) või itaaliakeelsega (it *immunità di giurisdizione/questa immunità*).

62. Seda tõlgendust kinnitab ka sätte eesmärk ja kontekst. Protokolli nr 7 artikli 11 punkti a esimene lause sätestab puutumatuse *esemelise* kohaldamisala, teine aga *ajalise*. Mõlemal juhul on tegemist *sama* puutumatusega, millel on sama kohaldamisala.

63. Järelikult tuleb esimesele küsimusele vastata nii, et protokolli nr 7 kreekakeelse versiooni artikli 11 punktis a kasutatavad mõisted „kohtulik puutumatus“ (kr *ετεροδικία*, ‘eterodikia’) ja „immuniteet“ (kr *ασυλία*, ‘asylia’) on sama tähendusega.

C. Teine küsimus

64. Oma teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas protokolli nr 7 artikliga 11 ette nähtud kohtulik puutumatus hõlmab peale kriminaalsüüdistuste ka tsiviilhagisid.

65. Vastus sellele küsimusele on lihtne: nagu kostja ja komisjon on väitnud (millega hageja nõus ei ole), *hõlmab* artikliga 11 ette nähtud puutumatus tsiviilhagisid. Seda järeldust toetab sätte tekstiline, süstemaatiline ja teleoloogiline tõlgendamine.

[26] Vt muu hulgas 27. aprilli 2017. aasta kohtuotsus Onix Asigurări (C-559/15, EU:C:2017:316, punkt 39 ja seal viidatud kohtupraktika).

[27] Vt muu hulgas 19. aprilli 2007. aasta kohtuotsus Profisa (C-63/06, EU:C:2007:233, punkt 14 ja seal viidatud kohtupraktika).

66. Esiteks näeb see säte oma sõnastuse kohaselt selgelt ette (täieliku) „kohtulik[u] puutumatus[e] […] ametikohustuste täitmisel tehtud tegude“ suhtes. Sätte sõnastuses ei ole ühtki piirangut asjakohaste kohtumenetluste liigi või laadi kohta (tsiviil-, kriminaal-, haldus- või mis tahes muu kohtumenetlus).

67. Teiseks on mõiste „immuniteet“ lai tõlgendamine kooskõlas sätte mõttega ja üldisemalt protokolliga nr 7 ette nähtud eriõiguste funktsionaalse laadiga. Nende eriõiguste mõte on tagada ELi institutsioonidele täielik ja tõhus kaitse takistuste või nende nõuetekohast toimimist ja sõltumatust kahjustavate riskide vastu.[28] Konkreetsemalt tuleneb protokolli nr 7 artiklist 17, et liidu ametnikele ja muudele teenistujatele antakse privileegid, puutumatus ja soodustused „*üksnes* Euroopa Liidu huvides“.[29] Privileegid ja puutumatus antakse teisisõnu selleks, et ELi töötajad saaksid oma ametiülesandeid täita tõhusalt ja ilma väliste takistusteta ning vajaduseta karta vastutusele võtmist tegude eest, mida nad sooritavad oma ametiülesannete täitmisel.[30]

68. Kui see paika peab, peaks olema selge, et ELi töötajate ametiülesannete täitmist ei või takistada ainult kriminaalmenetlused, vaid ka haldus- ja tsiviilkohtumenetlused (sh lepinguvälise vastutuse hagi menetlused, nagu põhikohtuasjas).

69. Kolmandaks on Euroopa Kohus protokolli nr 7 (Euroopa Parlamendi liikmete puutumatust käsitlevas) artiklis 8 kasutatud mõistet „kohtumenetlus“ tõlgendanud nii, et see hõlmab ka tsiviilkohtumenetlusi.[31] Arvestades, kui sarnane on mõlema sätte sõnastus ja eesmärk, on raske ette kujutada, miks peaks seda mõistet protokolli artiklis 11 teistmoodi tõlgendama.

70. Neljandaks lisan kõrvalmärkusena, et minu tõlgendus protokolli nr 7 artiklile 11 on kooskõlas ka diplomaatiliste suhete Viini konventsiooni[32] artikli 31 lõikega 1, mis näeb ette, et „[d]iplomaatilisel esindajal on puutumatus asukohariigis kriminaalvastutusele võtmise suhtes“ ja ka „tsiviil- ja halduskohtulik puutumatus“.

71. Seega tuleks teisele küsimusele vastata nii, et protokolli nr 7 artikliga 11 ette nähtud kohtulik puutumatus hõlmab igasuguseid kohtumenetlusi, kaasa arvatud tsiviilhagid.

D. Kolmas küsimus

72. Kolmas küsimus puudutab kohtuliku puutumatuse äravõtmist. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib teada, kas kohtuliku puutumatuse äravõtmist võib taotleda ka seoses tsiviilhagiga ja kui, siis kes peab selleks menetluse algatama.

[28] Vt selle kohta 19. detsembri 2019. aasta kohtuotsus Junqueras Vies (C-502/19, EU:C:2019:1115, punkt 82 ja seal viidatud kohtupraktika).

[29] Kohtujuristi kursiiv. See säte väljendab ELTL artiklis 343 sätestatud põhimõtet, mille kohaselt on liidul „oma ülesannete täitmiseks vajalikud“ privileegid ja immuniteedid.

[30] Vt muu hulgas kohtujurist Gandi ettepanek kohtuasjas Sayag ja Zurich (9/69, EU:C:1969:31, lk 339) ja kohtujurist Poiares Maduro ettepanek kohtuasjas Marra (C-200/07 ja C-201/07, EU:C:2008:369, punkt 35).

[31] Vt analoogia alusel 21. oktoobri 2008. aasta kohtuotsus Marra jt (C-200/07 ja C-201/07, EU:C:2008:579) ja 6. septembri 2011. aasta kohtuotsus Patriciello (C-163/10, EU:C:2011:543, punkt 34). Sarnasel seisukohal on kohtujurist Jääskinen oma ettepanekus kohtuasjas Patriciello (C-163/10, EU:C:2011:379, punkt 51): „[see] hõlmab õigusliku vastutuse kõiki vorme, eelkõige kriminaal- ja tsiviilvastutust“.

[32] Sõlmitud 18. aprillil 1961 Viinis ja jõustunud 24. aprillil 1964 (*United Nations Treaty Series*, 500. kd, lk 95). Kuigi see konventsioon on kohaldatav ainult riikide suhtes, on levinud arvamus, et ka rahvusvahelistel organisatsioonidel peavad olema sarnased puutumatused: vt nt EIK 18. veebruari 1999. aasta otsus Waite ja Kennedy *vs.* Saksamaa (CE:ECHR:1999:0218JUD002608394, punkt 63) ja EIK 27. juuni 2013. aasta otsus Stichting Mothers of Srebrenica jt *vs.* Madalmaad (CE:ECHR:2013:0611DEC006554212, punkt 139).

73. Kordan, et protokolli nr 7 artikli 17 sõnastus ei sisalda ühtki piirangut selle kohta, millist liiki kohtumenetlusi liidu ametnike ja muude teenistujate kohtulik puutumatus hõlmab ja mille suhtes võib taotleda selle puutumatuse äravõtmist. Seepärast ei näe ma põhjust, miks peaks kohtuliku puutumatuse äravõtmist saama taotleda ainult seoses kriminaalkohtumenetlustega.

74. Selline eristamine ei ole minu arvates ka loogiline. Nagu ma eespool punktis 67 selgitasin, antakse ELi töötajatele privileegid ja puutumatus liidu huvides selleks, et nad saaksid oma ametiülesandeid täita tõhusalt ja ilma vajaduseta karta (tsiviil-, kriminaal-, haldus- vms) vastutusele võtmist sellega seoses sooritatud tegude eest. Seega võib loomulikult olla olukordi, kus liit otsustab, et sellise – olgu tsiviil-, kriminaal- vms – kohtumenetluse algatamine ja läbimine ei ole tema huvidega vastuolus.

75. Seetõttu on kohtuliku puutumatuse äravõtmise taotlemine seoses tsiviilhagiga täiesti võimalik.

76. Mis puudutab aga asutust, kes peab puutumatuse äravõtmise taotluse esitama, ei näe protokolli sätted ette, mismoodi äravõtmismenetlus liikmesriigi tasandil peab toimuma või millised riiklikud asutused on selleks pädevad. Juhin tähelepanu, et sellekohaseid sätteid ei ole ka diplomaatiliste suhete Viini konventsioonis.[33]

77. Arvestades selliste olukordade võimalikku rohkust, kus kohtuliku puutumatuse äravõtmist võib taotleda, ja võimalikke asutusi, on see üsna arusaadav. See, milline liikmesriigi asutus täpselt on pädev kohtuliku puutumatuse äravõtmise menetlust algatama, sõltub kohtumenetluse laadist (kas see on tsiviil-, kriminaal-, haldus- vm kohtumenetlus). Kuna ELi õigus selle küsimuse kohta sätteid ei sisalda, saab seda järelikult reguleerida ainult liikmesriigi õigus kooskõlas menetlusautonoomia põhimõttega.

78. Kui otsustada eri liikmesriikide tavade põhjal, nagu need nähtuvad Euroopa Parlamendi otsustest oma liikmete kohtuliku puutumatuse äravõtmise kohta, või Euroopa Kohtu lahendite põhjal,[34] paistab, et kohtuliku puutumatuse äravõtmist taotleb tavaliselt asja eest vastutav kohtuasutus (eelkõige vaidluse menetlemise suhtes pädev kohus või uurimise ja/või süüdistuse esitamise eest vastutav prokurör).

79. Kuid isegi kui protokolli nr 7 sätted ei reguleeri äravõtmismenetlust liikmesriikide tasandil, reguleerivad nad seda „ELi tasandil“. Nii on protokolli artiklis 17 sätestatud, et iga liidu institutsioon peab juhul, kui taotletakse tema ametniku või muu teenistuja puutumatuse äravõtmist, kaaluma, kas „sellise immuniteedi äravõtmine ei ole vastuolus liidu huvidega“. Kui äravõtmistaotlus esitataks käesolevas asjas, peab selle läbi vaatama ja selle kohta otsuse tegema Euroopa Komisjon (volinike kolleegiumina).

80. Peaks olema selge, et küsimus, kas kohtuliku puutumatuse äravõtmine on liidu huvidega vastuolus, on suuresti poliitiline. Selleks tuleb hinnata, kui suur mõju võib asjaomase institutsiooni mainele olla kohtumenetlusel, mille algatamist institutsiooni töötaja suhtes taotletakse. Seepärast on ELi institutsioonidel selles suhtes lai kaalutlusõigus.[35]

[33] Vt eespool, 32. joonealune märkus. Puutumatuse äravõtmise kohta vt konventsiooni artikkel 32. Selle sätte kohta üldiselt vt Denza, E., *Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*, 4th ed., Oxford University Press, 2016, lk 273–287.

[34] Vt nt 24. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus RQ *vs.* komisjon (T-29/17, EU:T:2018:717, punktid 5 ja 6); 19. detsembri 2019. aasta kohtuotsus Junqueras Vies (C-502/19, EU:C:2019:1115, punkt 92); ja 17. septembri 2020. aasta kohtuotsus Troszczynski *vs.* parlament (C-12/19 P, EU:C:2020:7, punkt 10).

[35] Vt selle kohta 8. novembri 2018. aasta kohtuotsus Troszczynski *vs.* parlament (T-550/17, EU:T:2018:754, punkt 43 ja seal viidatud kohtupraktika).

81. Seega soovitan kolmandale küsimusele vastata nii, et kohtuliku puutumatuse äravõtmist võib taotleda ka seoses tsiviilhagiga. Küsimus, millised asutused on pädevad seda taotlema, tuleb lahendada liikmesriigi enda õiguse alusel.

V. Ettepanek

82. Teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Polymeles Protodikeio Athinoni (Ateena esimese astme kohus mitmeliikmelises koosseisus, Kreeka) esitatud eelotsuse küsimustele järgmiselt:

1. Protokolli nr 7 kreekakeelse versiooni artikli 11 punktis a kasutatavad mõisted „kohtulik puutumatus“ (kr *ετεροδικία*, ‘eterodikia’) ja „immuniteet“ (kr *ασυλία*, ‘asylia’) on sama tähendusega.

2. Protokolli nr 7 artiklis 11 ette nähtud kohtulik puutumatus hõlmab tsiviilhagisid.

3. Kohtuliku puutumatuse äravõtmist kooskõlas protokolli nr 7 artikliga 17 võib taotleda seoses tsiviilhagiga. Küsimus, millised asutused on pädevad seda taotlema, tuleb lahendada liikmesriigi enda õiguse alusel.

4. Liidu endine ajutine töötaja peaks oma lepinguvälise vastutuse hagi talle väidetavalt tema töölepingu nõuetevastase lõpetamisega tekitatud kahju hüvitamiseks esitama Euroopa Liidu vastu Euroopa Kohtule.